

Bankencrises raken exporten

Onderzoek wijst uit dat een bankencrisis gedurende twee jaar een sterk negatief effect op de exporten heeft. De afname van de exporten naar landen buiten de OESO kan zelfs oplopen tot ruim 25 procent. Belangrijke oorzaken zijn de toenemende beperkingen op handelsfinanciering en de afnemende bereidheid van banken om betalingsrisico's voor exporteurs af te dekken.

Het belang van banken voor de Nederlandse exporten

De ongekend snelle verslechtering van de wereldconomie eind 2008 en begin 2009 is onder andere tot uiting gekomen in een sterke terugval van de wereldhandel. Het open karakter van zijn economie maakt Nederland zeer gevoelig voor veranderingen in de wereldhandel. Net als bij eerdere cycli is een wegvallende buitenlandse vraag de belangrijkste factor achter de huidige Nederlandse groeiterugval. Als gevolg van de bankencrisis dragen beperkingen op financieringsfaciliteiten mogelijk ook bij aan de afname van de wereldhandel en de Nederlandse exporten. Hierbij gaat het niet alleen om het verstrekken van handelsgerelateerde leningen, maar ook om de mogelijkheden om kredietrisico's af te dekken.

Bij handel tussen bedrijven is het heel gebruikelijk dat de levering van een goed of dienst niet samenvalt met de betaling. Er is dan sprake van handelskrediet. Als gevolg hiervan hebben bedrijven op ieder moment rekeningen die zij nog moeten betalen en verstuurd rekeningen waarvan zij het geld nog moeten ontvangen. Dit brengt voor de verkopende partij risico met zich mee. De ontvanger van de goederen kan immers zijn betaling uitstellen of zelfs helemaal niet betalen. Het risico op wanbetaling neemt ten tijde van een economische crisis toe. Dit geldt in het bijzonder voor

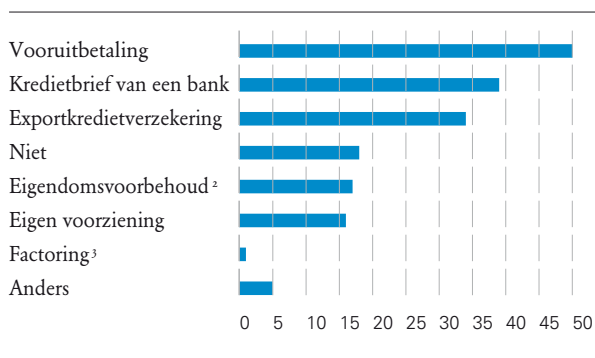
de internationale handel, waar de betalingsrisico's het hoogst zijn.

Banken vervullen een belangrijke intermediaire functie voor de Nederlandse uitvoer. Zo kunnen exporteurs gebruik maken van banken om met een kredietbrief ('letter of credit') het risico op wanbetaling door de buitenlandse afnemer af te dekken. Een kredietbrief is een betalingsovereenkomst tussen de bank van de exporteur en de bank van de buitenlandse afnemer. Figuur 1 laat zien dat de kredietbrief een populair instrument is om handelsrisico af te dekken. Ruim een derde van de Nederlandse exporteurs geeft aan gebruik te maken van kredietbrieven. Ook het afsluiten van een exportkredietverzekering bij een kredietverzekeraar is een door exporteurs veel gebruikt instrument om handelsrisico af te dekken.

Behalve voor het afdekken van handelsrisico zijn banken voor de exporten ook van belang omdat zij korte en middellange termijn leningen aan exporteurs verstrekken. Statistieken van handelsgerelateerde bankleningen zijn echter niet voor handen. Mede hierdoor is het moeilijk om de invloed van de huidige financiële crisis op de Nederlandse exporten precies te schatten. Om toch een indicatie te krijgen van de mogelijke gevolgen van de huidige bankencrisis voor de Nederlandse uitvoer is onderzoek gedaan naar bankencrises in het verleden.

Grafiek 1 Gebruikte methodes afdekken handelsrisico¹

Percentage exporteurs

Bron: Atradius, Fenedex: Trends in export 2008.

Noot: Een kanttekening bij de informatie in de grafiek is dat deze niets zegt over de waarde van de exporten waarvan het betalingsrisico met ieder van de instrumenten wordt afgedekt.

¹ Een combinatie van de methoden is niet ongebruikelijk. Zo is voor een exportkredietverzekering een gedeeltelijke vooruitbetaling verplicht.

² De goederen blijven eigendom van de exporteur tot de koopprijs volledig is betaald.

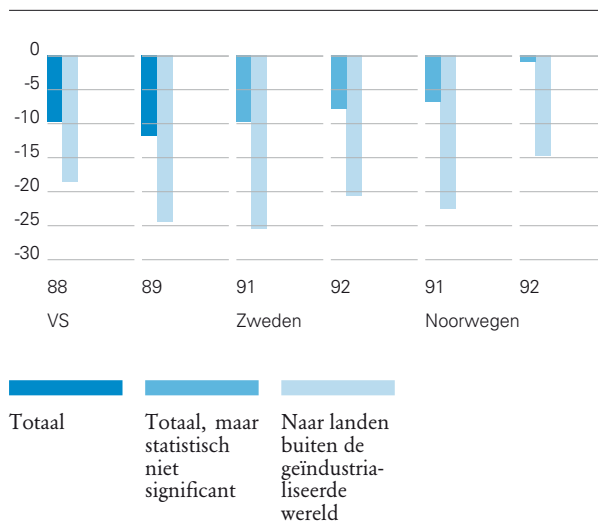
³ Een extern bedrijf zorgt voor de afhandeling van de debiteuren.

Bankencrises en de gevolgen voor de exportgroei

Een crisis maakt banken terughoudend bij het nemen van risico's. Hierdoor hebben exporteurs in mindere mate of slechts tegen een hogere prijs toegang tot handelsgerelateerde bankleningen en kredietbrieven. Deze effecten komen bovenop de terugval van de handel als gevolg van de afnemende vraag. Om een inschatting te maken van de mogelijke bijkomende invloed van de huidige bankencrisis op de Nederlandse exportgroei is op basis van gedetailleerde informatie over bilaterale handelsstromen onderzoek gedaan naar de bankencrises in de Verenigde Staten in 1988 en 1989, en in Zweden en Noorwegen in 1991 en 1992. De resultaten laten zien dat de crisis in deze drie landen heeft geleid tot een afname van de reële exporten naar landen buiten industrielanden van 23 tot 26 procent. Anders dan in Zweden en Noorwegen, werd deze afname tijdens de bankencrisis in de Verenigde Staten niet gecompenseerd door een toename van de exporten naar landen binnen de geïndustrialiseerde wereld. Hierdoor had de bankencrisis in de Verenigde Staten een negatief

Grafiek 2 De invloed van bankencrisis op de reële export van drie ontwikkelde economieën¹

Procenten reële export

¹ Verenigde Staten: 'savings and loans' crisis waarin meer dan 1400 spaar- en kredietverleningsinstellingen en 1300 banken failliet gingen. Totale kosten USD 180 miljard (3% van het bbp).
Zweden: solvabiliteitsproblemen voor vijf van de zes grootste banken, samen goed voor 70% van de totale activa.
Noorwegen: banken die samen 60 procent van de uitstaande leningen vertegenwoordigden hadden financiële steun nodig.

effect op de totale uitvoer dat opliep tot 12% in het jaar na aanvang van de crisis. Dit laatste scenario ligt in de huidige crisis waarschijnlijk het meest voor de hand, gelet op de omvang van de financiële problemen van banken en het mondiale karakter van de economische neergang. Zo bezien zijn deze schattingen van de invloed van bankencrisis op de exporten in de huidige situatie mogelijk aan de optimistische kant. Een kanttekening bij de resultaten is echter dat ze zijn gebaseerd op bankencrisis in het verleden. De precieze invloed van de huidige bankencrisis op de exporten blijft onzeker.

De schattingen zijn gemaakt met behulp van een zogeheten 'zwaartekracht' model. In dit model worden handelsstromen tussen twee landen geschat op basis van geografische en economische kenmerken van beide landen. Door rekening te houden met de ligging en economische situatie van de handelspartners, en met de omstandigheden en structurele veranderingen in de wereldeconomie, is het mogelijk om het additionele effect van een bankencrisis op de exporten te schatten. Er is gebruik gemaakt van een uitgebreide dataset met meer dan 20.000 observaties van de reële exporten van Nederland, de Verenigde Staten, Noorwegen, Zweden, Finland en Spanje, in de periode van 1970 tot 1997.

Wereldwijd toegenomen beperkingen op handelsfinanciering door banken

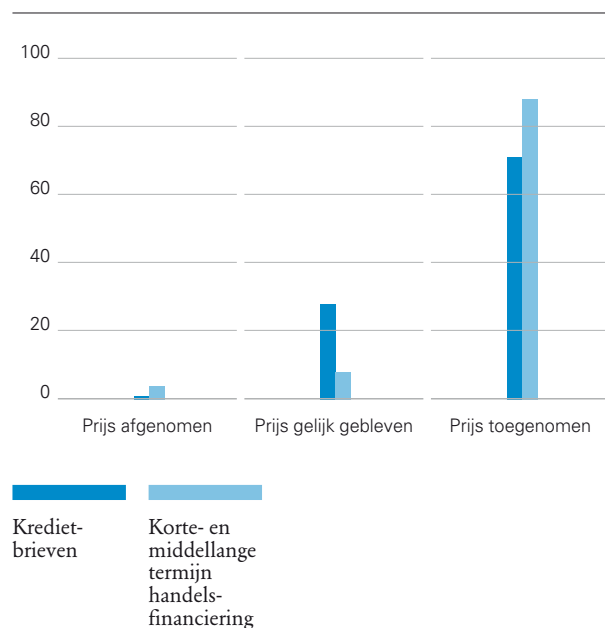
Het onderzoek is gebaseerd op bankencrisis in het verleden. Bankencrisis hebben echter ook in de huidige financiële crisis de toegang tot handelsfinanciering beperkt, zoals blijkt uit de resultaten van een recente enquête van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) onder 40 banken in ontwikkelde en opkomende economieën. De banken is gevraagd naar veranderingen in de kosten en het aanbod van handelsfinanciering in oktober en november van 2008 ten opzichte van dezelfde periode in 2007.

Meer dan 70 procent van de ondervraagde banken geeft aan dat de opslag op kredietbrieven is toegenomen en voor bijna 90 procent van de banken geldt dit eveneens voor korte- en middellange termijn handelsgerelateerde leningen (grafiek 3). Bovendien wijzen de banken erop dat vooral het aantal transacties met landen buiten de geïndustrialiseerde landen is afgenomen. Ontwikkelingslanden en opkomende economieën worden dus hard geraakt door de bankencrisis.

De banken geven drie oorzaken voor de beperkingen op handelsfinanciering (grafiek 4). In de eerste plaats heeft de toename van de financieringskosten

Grafiek 3 Verandering prijs handelsfinanciering door banken eind 2008 ten opzichte van eind 2007

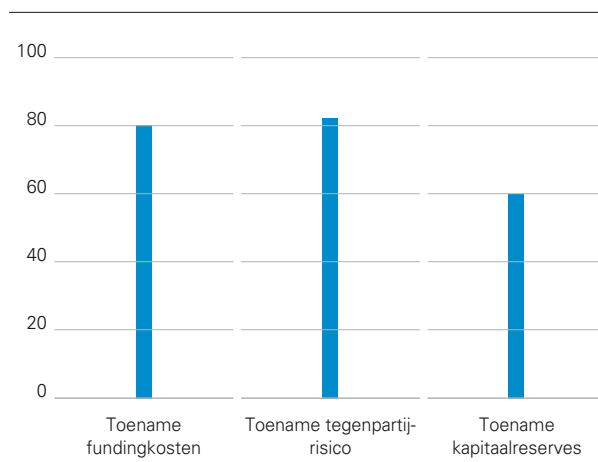
Percentage banken

Bron: IMF, resultaten uit een enquête onder 40 banken uit ontwikkelde en opkomende economieën.

Grafiek 4 Oorzaken afname aanbod en toename prijs van handelsfinanciering door banken

Percentage banken

Bron: IMF, resultaten uit een enquête onder 40 banken uit ontwikkelde en opkomende economieën.

voor banken zelf in de loop van 2008 de prijs die ze berekenen voor handelsfinanciering opgedreven. Als gevolg van de financiële crisis is het vertrouwen onder banken afgenomen, waardoor banken een steeds hogere renteopslag zijn gaan rekenen op onderlinge leningen. Deze spanning op de interbancaire markt is inmiddels weer wat afgenomen. Een tweede oorzaak is de toename van tegenpartijrisico. De economische achteruitgang vergroot de kans op wanbetaling door de buitenlandse importeur, waardoor banken terughoudender worden in het verstrekken van handelskrediet. Ten slotte is het kapitaal dat banken in reserve moeten houden toegenomen als gevolg van het toegenomen risico op wanbetaling. Hierdoor is de prijs van handelsfinanciering toegenomen. De prijs van handelsfinanciering zal waarschijnlijk weer afnemen bij economisch herstel. De toename van de kapitaalreserves heeft echter mogelijk ook een meer langdurige invloed op handelsfinanciering. Een meerderheid van de banken in de IMF-enquête geeft aan dat ze een te lage prijs voor het risico op bankproducten, inclusief handelsfinanciering, hebben gerekend. Hierdoor zal de renteopslag ook voor handelsfinanciering na de crisis mogelijk op een hoger niveau liggen dan voor de crisis. Dit is wenselijk voor zover deze opslag te laag was.

Conclusie

Wanneer banken financiële problemen hebben, zijn ze minder bereid om risico's te nemen. Handelsrisico is hierop geen uitzondering. De huidige financiële en economische crisis heeft veel banken in de problemen gebracht. Het herstel van bankbalansen kost tijd en in het verleden duurden recessies in combinatie met financiële crises relatief lang. Onderzoek wijst uit dat een bankencrisis een sterk bijkomend negatief effect heeft op de exporten gedurende twee jaar.

Literatuur

IMF (2009), 'Survey of private sector trade credit developments.', www.imf.org.

Rose, A.K. (2005), 'One reason countries pay their debts: renegotiation and international trade.', *Journal of Development Economics* 77, p. 189-206.